

Presentació del llibre “Refranys amb història”. (Bocairent 15.04.05).

Josep Vicent Ferre Domínguez

Estimades amigues i amics:

Venturosament el motiu que hui ens congrega en l’enyorat paratge de l’antiga estació del tren de Bocairent és la presentació d’un llibre, d’una obra de creació enllestida per dos estimats paisans. Tot i que la imatge que del nostre poble s’ha donat darrerament en els mitjans de comunicació s’ha limitat a una profusió de declaracions i refutacions, pactes trencats i pactes conformats, capgirats i redemptors, polèmiques i logomàquies, la vida quotidiana d’aquest indret de la Mariola ha seguit, afortunadament, el seu decurs, i les bocairentines i bocairentins hem continuat el nostre quefer quotidià, tot i que ben amenaçat per eixe perill groc que sembla arremetre contra els nostres teixits, i sabeu que no estic referint-me a l’equip de futbol de Vila-real.

Tampoc no s’ha parat la vida cultural del nostre poble i d’això en tenim una nova mostra. Tot i que parega inversemblant, els darrers cinc anys potser hagen estat els més prolífics pel que fa a la producció editorial de llibres relacionats amb aquesta vila. En eixe curt període ha aparegut la *Història de la vila de Bocairent* d’Abel Soler i Josep Antoni Ferre Puerto, la primera visió científica, rigorosa i global de la crònica del nostre poble; han vist la llum dos manuscrits, incomprendiblement inèdits fins ara, com són la *Descripción geográfica del Reyno de Valencia formada por corregimientos*, escrita, el 1783, pel polític bocairentí José Joaquín Castelló i Ferre, i el clàssic estudi *Bocairente: Geografía e Historia* del periodista d’Ontinyent Navarro Cabanes, de 1923, en pulcra edició de Vicent Satorres; s’ha publicat la història de la plaça de bous, elaborada pel redactor taurí valencià Enrique Amat Casares. En el camp de la festa de moros i cristians, s’han editat les monografies històriques de dues comparses: els marrocs i els espanyoletos. Per últim, en el de la història religiosa, s’han publicat *Aroma de santidad*, vida de la beata Sor Piedad de la Cruz, contada per Mª Teresa Cháfer, o el meu *Miquel Maiques, un controvertido agustino del Renacimiento*, que constitueixen dues aproximacions a dos importants personatges locals. És possible que m’haja oblidat d’alguna altra obra però, en conjunt, el que s’ha fet no està gens malament. I segur que s’han quedat en el tinter o en l’ordinador altres treballs i composicions que també mereixien ser posats a l’abast del lector. Entre ells, permeteu-me que cite el “Festers de carxot” de Pablo Calabuig, visió crítica i desenfadada dels moros i cristians bocairentins, que aporta una convenient dosi d’humor al tràgic i amarg fonamentalisme fester, i que tots hauríem de llegir com a exercici sa d’higiene psicofestera.

Hui ens arriba un nou llibre, però no dedicat a la vessant històrica que, com hem vist, ha estat bastant esbrinada, sinó que lliga els camps de la creació literària i l'artística i visual. Des dels anys 90 quan es va editar, en aquella efímera col·lecció anomenada "Mariola literària", l'excel·lent recull col·lectiu "Set poetes a Bocairent" i el poemari de Manuel Santonja Domínguez "Set poemes i una cançó a Bocairent", els textos literaris dels nostres autors sols eren coneguts de forma parcial en programes de festes o altres publicacions menors. Sembla que hui tornem a enlairar la vocació literària dels nostres escriptors.

Quan el llibre que ací es presenta va arribar a les meues mans, ja havia llegit el text escrit i coneixia els refranys i les històries, però, de sobte, el vaig haver de rellegir, perquè maquetat i acuradament il·lustrat ja no semblava el mateix, era com un producte diferent. I ho vaig fer, com la primera volta, d'una sentada. Una nova percepció brillant i refulgent donava un esperit completament novedós al relat. Les nou històries, que jo coneixia plasmades en uns quants fulls blancs, idèntics, llançats per la impressora, es reflectien ara en nou colors, en nou imatges, que simbolitzen i representen cadascun dels relats, que seran identificats així per les xiquetes i els xiquets, als quals es dirigeix el llibre. En els darrers dies hem tingut una excel·lent mostra, impecablement projectada per la institució que millor organitza les cerimònies, ja que les militars estan en evident retrocés, de com es pot aconseguir que tothom, fins i tot els no creients, hagen estat pendents de la celebració d'uns fasts i uns rituals impecables. En l'actual món de la informació i la comunicació, el missatge dirigit a l'espectador es codifica a través de les imatges. En el llibre que tenim a les mans, l'expressivitat de les figures geomètriques i els colors dels dissenys de Vicent Ramon Pascual Giner, són el medi escaient perquè les històries que ens presenta Josep Villarrubia Juan ens entren pels ulls, perquè els conceptes siguen memoritzats amb l'ajuda de les tonalitats i les figures.

Del jove Vicent Ramon Pascual (Bocairent 1979) coneixíem, principalment, la seua activitat com a cartellista, amb eixe estil propi on figures, rectes i corbes formen un entramat conceptual, que es barreja amb una mirada cromàtica viva, lúcida i brillant, i que li donen un segell personal a la seua producció. El seus treballs tenen ja un reconeixement que trascendeix els límits de la nostra comarca. Així, juntament amb els cartells de les festes de moros i cristians de Bocairent (2003), Ibi (2003 i 2004), i Banyeres (2004), entre d'altres, la seua activitat ha estat reconeguda més enllà i en altres tipus de festa com, per exemple, els cartells per a la fira i festes de Salamanca (2003), bous a la mar de Dénia (2004), falles de Xàtiva (2005) i de València (2005), Corpus Christi de València (2003), Setmana Santa d'Alzira (2002), cinquena mostra de cinema d'Ontinyent (2003) o, fins i tot, la Campanya de prevenció d'accidents, de la Direcció General de

Tràfic (2004). A més, la seua tasca de dissenyador abasta altres camps, segurament més desconeguts per a nosaltres, però d'una indubtable qualitat: pàgines web, logotips d'empreses, portades de catàlegs, cartes de menú (com les dels restaurants locals "El Cancell" i "Ribernet"), portades de llibres (com la història abans esmentada dels Marrocs) i de revistes de festes (Bocairent i Vallada 2004), etc. Crec que la portada i les il·lustracions interiors de "Refrans amb història" obrin un nou camp en l'activitat professional de Vicent Ramon, en la qual li presagiem, vist l'excel·lent treball que ha enllestit, un futur amb èxit.

De Josep Villarrubia, Pep per als amics, coneixem una ampla producció històrica i literària. De la primera són testimoni fidedigne els articles anuals publicats, preferentment, en la Revista-Programa de Festes d'Estiu de Bocairent, on ens ha assabentat de les descripcions que han fet del nostre poble il·lustres historiadors i geògrafs com Martí de Viciàna, Diago, Gaspar Escolano, Antoni Josep Cavanilles, Sanchis i Sivera i molts altres. A més, també ens ha brindat altres col·laboracions sobre temes locals, com els articles-homenatge al músic Antonio Calatayud Vañó i al dibuixant de còmics Eduardo Vañó Pastor, o els treballs de toponímia ("els nostres noms de lloc" i "el nom de Bocairent"), antroponímia ("els nostres noms de persona"), heràldica ("els llinatges històrics bocairentins"), i lingüística ("L'ambaixada de la risa de 1873", i "La influència de la religió en la parla diària de Bocairent"). Com podeu comprovar, un ampli recull d'articles que, des del 1981, han donat a conèixer, amb assiduitat, aspectes de la nostra vida i història.

"Refrans amb història" no és la seua primera incursió en el camp de la literatura, on ja teníem notícia de la seua obra poètica (primer premi del VI concurs "Poeta Pastor i Aycart" de Beneixama de 1991, i del concurs de poesia en valencià de 1993 de la casa de València a Barcelona) i narrativa. D'aquesta darrera permeteu-me una referència a dos contes, premiats a nivell local, "L'encarregat sord" (1994) i "La sang que sols fa sang" (1998). Són narracions curtes, on Josep Villarrubia tix la creativitat literària amb retalls de la nostra història, produint així una trama tan ben estructurada, i amb aparença de versemblança, que ha dut, fins i tot, a algun historiador a prendre com a crònica històrica el que sols pretenia, i ja és molt, ser un conte. El primer, "L'Encarregat sord", descriu a través dels trets vitals d'un funest personatge, fites transcendents del nostre esdevenir col·lectiu, des de les crisis del tèxtil de les primeries del segle XX fins al començament de la transició democràtica, amb una incidència especial en alguns fets de la guerra civil. El segon, "La sang que sols fa sang", se centra en la mort violenta d'un roder, "Vicent el de Xella", en la serra de Mariola, el 1903.

El llibre que hui presentem suposa un pas endavant molt important en la seua producció. Pretén, i creiem que ho ha aconseguit, donar a conèixer el significat de dènou refranys, d'aquells que utilitzem en la nostra parla quotidiana, perquè els nostres xiquets i xiquetes, i també els majors que, de ben segur, tampoc s'avorriran gens en la lectura, puguen conèixer el seu origen. I ho fa mitjançant nou contes o historietes, on els refranys són utilitzats de forma repetida, per tal de comprendre millor, si cap, el seu sentit.

Com bé sabeu, els refranys o proverbis són frases fetes, expressions populars, que tenen un sentit que va més enllà de la seua literalitat, i que, de vegades, contenen al seu si una mena d'ensenyança. Sobre els nostres refranys s'han escrit treballs de gran altura. És quasi obligatori recordar, per exemple, a dos grans mestres de la investigació lingüística i literària de la nostra llengua: el folklorista Joan Amades, -a qui precisament cita, com a font de primer ordre, Josep Villarrubia-, autor del *Refranyer català comentat* (1951) i del voluminós *Costumari català* (1950-1956), i al nostre admirat lingüista Manuel Sanchis i Guarner, amb el seu *Calendari de refranys* (1951) i el sempre lloat *Els pobles valencians parlen els uns dels altres* (1963-1968). El llibre que ara comentem no és un assaig sobre els refranys, sinó un excel·lent recull de narracions curtes on s'explica el significat de locucions col·loquials tan habituals en la nostra parla com “Quedar-se a la lluna de València”, “Qui li posarà el cascavell al gat?”, “Donar carabassa”, “Anar de gorra”, “A gos flac tot són puces”, “Ser de l'any de la picor”, “Quedar-se per a vestir sants”, “Qui no et conega que et compre”, etc.

A més, el nostre paisà no ha oblidat tampoc les nostres llegendes, i les referències a Bocairent estan també presents en aquest llibre, com ho estan en tota la seua obra. Així, el relat “A la tercera va la vençuda” recrea la llegenda de la serra de Mariola: Sextus Marius, la seua filla Mariola, i la pantera són els personatges principals d'una narració ambientada en la nostra serra i els seus paratges: el naixement del Vinalopó, la cova Blanca, la cova de la Sarsa... Un altre conte, “Hi ha moros a la costa” ens parla de la “talaia” i de les torretes de l'alt de la Mariola i del Vinalopó. I, per últim, “A tant per cap – A tant per barba” és un relat situat en l'antic convent franciscà de Sant Bernardí, que ocupava, com bé coneixeu, els terrenys de l'actual cementeri. En aquest conte, a més del sentit dels dos refranys del seu títol, se n'expliquen altres dos: “l'hàbit no fa el monjo” i “ser de la mànega ampla”. L'origen d'aquest darrer refrany està en la concepció que tenia la gent que els frares menors, el vestit dels quals tenia les mànegues amples, eren més indulgents en les confessions que els capellans del poble, que eren prou més exigents; i, per això, la gent preferia recórrer a aquells per tal que els perdonaren els pecats. D'ahí ve el significat del refrany: “ser de la mànega ampla” és sinònim de ser liberal, tolerant, comprensiu...

Sembla que és ben cert que els franciscans del nostre poble tenien la mànegua prou ampla, però, a més, -i açò que vaig a contar no ho diu Pep en el llibre-, pel que es dedueix de certes investigacions inèdites extretes de processos inquisitorials, pareix que alguns d'ells també tenien la "llengua ben llarga" quan estaven en el confessional, i sol·licitaven, sense cap tipus de mirament i com una mena de penitència afegida, els favors de les feligreses que anaven a demanar el perdó dels seus pecats. En el conte, ambientat en un primer dimarts de mes, el cuiner del convent preparava aquell dia un apetitós dinar compost per perdis i ous fregits, ben regats amb aigua clara i vi del terreny, menjar excel·lent, tot i que alguns frares, segons els acusadors del Sant Ofici -i açò tampoc està en el llibre-, no tenien excessives manies quant als seus gustos, no estrictament culinaris, i igual es donava carn que peix.

D'altra banda, els contes de Josep Villarrubia transcendeixen eixe àmbit local, i trobem en els relats referències a llocs mítics de la vida col·lectiva dels valencians: la porta de Serrans de València, la venta del Pilar de Cocentaina, la fira de Xàtiva, etc. El sentit de la nostra parla el trobem, doncs, en les nostres terres, la nostra gent i la nostra història.

Després de cada relat, l'autor inclou el significat de cadascun dels refranys. A més, al final del llibre hi ha el vocabulari de cada conte, on s'expliquen aquells termes de difícil comprensió per al lector infantil i juvenil, i una proposta molt encertada d'activitats complementàries i didàctiques relacionades amb el relat en qüestió. El text de Josep Villarrubia i les il·lustracions de Vicent Ramon Pascual mereixen la nostra felicitació. L'esforç de l'editorial "Frutos del tiempo" que enceta amb aquest volum una col·lecció en el nostre idioma, "Fruites del bosc", i que des d'Elx, des del sud, aporta el seu granet de sorra per la vitalitat de la llengua que compartim de Salses a Guardamar, també. Sols em queda animar-vos a la seua lectura. He sentit dir en repetides ocasions que les presentacions literàries han de ser com les faldes: curtes i insinuants. Espere haver-ho aconseguit i haver-vos incitat a adquirir el llibre no sols per a llegir-lo, sinó també per a regalar-lo a xiquets, xiquetes i coneguts de totes les edats. Moltes gràcies.

Josep-Vicent Ferre Domínguez.